

הכנסת

מרכז המחקר והמידע

כ"ז תמוז תשע"ה

לכבוד,

14 ביולי 2015

ח"כ עאידה תומא סלימאן

יו"ר הוועדה לקידום מעמד האישה ולשוויון מגדרי

כאן

הנדון: תעסוקת נשים ערביות – נתונים, חסמים והמלצות

מסמך זה הוכן לקראת דיון בוועדה לקידום מעמד האישה ולשוויון מגדרי בנושא "תעסוקת נשים ערביות, מצב ביניים - יעדים ואתגרים". המסמך כולל נתונים אודות תעסוקת נשים ערביות בכלל ונשים בדואיות בדרום בפרט ובכלל זה נתונים אודות שיעורי תעסוקה, משלחי יד ופערי שכר. כמו כן, במסמך מפורטים החסמים המרכזיים בהשתלבות נשים ערביות בשוק העבודה וכן המלצות שונות שהתקבלו בנושא.

1. שיעורי תעסוקה בקרב נשים ערביות

שיעורי תעסוקה נמדדים על-פי כמה מדדים מרכזיים: **שיעור ההשתתפות בכוח העבודה**, שנכללים בו מי שעובדים ומי שמחפשים עבודה בפועל; **שיעור התעסוקה** – שיעור המועסקים בפועל בכלל האוכלוסייה הנמדדת; **שיעור האבטלה** – שיעור הבלתי-מועסקים בכוח העבודה.

מחקרים ודוחות מלמדים כי שיעורי ההשתתפות בכוח העבודה של הנשים הערביות בישראל קטנים במידה ניכרת משיעורי ההשתתפות בקרב נשים יהודיות בישראל ובקרב נשים במדינות מערביות.¹ יש לציין כי יש פערים גם בתוך החברה הערבית, ומצב התעסוקה בקהילה הבדואית הוא הקשה מכולם.² לפיכך מסמך זה יציג גם נתונים אודות התעסוקה בקרב נשים בדואיות.

לוח 1 מציג מספר נתונים אודות תעסוקת נשים ערביות, נשים יהודיות וגברים ערבים לשנת 2014.

¹ ראו לדוגמה: משרד הכלכלה, [הוועדה לבחינת מדיניות תעסוקה – דוח סופי](#), 3 ביוני 2010; דוח הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי, השקפה כללית ועיקרי המלצות, אוקטובר 2011; ערן ישיב וניצה (קלינר) קסיר, [נשים ערביות בשוק העבודה בישראל: מאפיינים וצעדי מדיניות](#), חטיבת המחקר בבנק ישראל, מרס 2012; משרד הכלכלה, [דיוקן האישה הערבית העובדת](#), 2012.

² משרד הכלכלה, [הוועדה לבחינת מדיניות תעסוקה – דוח סופי](#), 3 ביוני 2010.

לוח 1 – שיעורי תעסוקה - נשים ערביות, נשים יהודיות וגברים ערבים, 2014³

מדד		נשים ערביות		נשים יהודיות		גברים ערבים	
		בנות 15 ומעלה	בנות 64-25	בנות 15 ומעלה	בנות 64-25	בני 15 ומעלה	בני 64-25
שיעור השתתפות בכוח העבודה		27.6%	35%	65.5%	83%	64.3%	78%
שיעור הבלתי מועסקים בכוח העבודה		9.6%	7.2%	5.7%	4.9%	7%	5.6%
שיעור התעסוקה		24.9%	32.3%	61.8%	78.7%	59.8%	73.5%

הנתונים בלוח 1 מראים כי בדומה לנתונים קודמים בנושא, בשנת 2014 היה שיעור ההשתתפות של נשים ערביות בכוח העבודה נמוך משמעותית משיעור זה בקרב נשים יהודיות וגברים ערבים (27.6% לעומת 65.5% ו-64.3% בהתאמה).

מחקר של חטיבת המחקר של בנק ישראל מראה כי אף שבשנים 1970-2010 שיעור ההשתתפות של הנשים הערביות בישראל הוכפל מכ-10% לכ-20%, הוא עדיין נמוך במיוחד (כאמור, כיום שיעור זה עומד על כ-28%). כמו כן, מאחר שקצב העלייה בשיעור ההשתתפות של הנשים הערביות היה אטי מזה של הנשים היהודיות, הפער בשיעור ההשתתפות בין שתי הקבוצות אף התרחב.⁴

יצוין כי הוועדה לבחינת מדיניות תעסוקה, שהקים בשנת 2009 שר הכלכלה דאז בנימין בן-אליעזר כדי לגבש מדיניות ממשלתית לעידוד תעסוקה, המליצה לקבוע יעדי תעסוקה לשנת 2020 בקרב נשים ערביות: שיעור תעסוקה של 41% בקרב נשים בנות 64-25 ושיעור תעסוקה של 42% בקרב נשים בנות 20-24.⁵ הממשלה אימצה המלצה זו בהחלטה מס' 1994 משנת 2010.⁶

לוח 2 שלהלן מציג נתוני תעסוקה שונים בקרב נשים ערביות וגברים ערבים על-פי מחוז מגורים.

לוח 2 – שיעורי תעסוקה - נשים ערביות וגברים ערבים על-פי מחוז מגורים, 2014⁷

אוכלוסייה	מדד	ירושלים	צפון	חיפה	מרכז	תל אביב	דרום	סה"כ
נשים ערביות	שיעור השתתפות בכוח העבודה	14%	31.4%	32.8%	37.1%	60.6%	17.7%	27.6%
	שיעור תעסוקה	12%	28%	30.2%	35.2%	55.7%	16.7%	24.9%
	שיעור בלתי מועסקים ⁸	14.5%	10.9%	8.1%	5.2%	- ⁹	5.5%	9.6%
	שיעור העובדים מחוץ לשוב המגורים ¹⁰	4.5%	39.7%	32.2%	39.2%	25.8%	33.3%	34.3%

³ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, [נתונים מסקר כוח אדם לחודש דצמבר, לרבעון הרביעי ולשנת 2014](#), 29 בינואר 2015.

⁴ ערן ישיב וניצה (קלינר) קסיר, [נשים ערביות בשוק העבודה בישראל: מאפיינים וצעדי מדיניות](#), חטיבת המחקר בבנק ישראל, מרס 2012.

⁵ משרד הכלכלה, [הוועדה לבחינת מדיניות תעסוקה – דוח סופי](#), 3 ביוני 2010.

⁶ החלטת ממשלה מס' 1994, [הצבת יעדי תעסוקה לשנים 2010-2020](#), 15 ביולי 2010.

⁷ עיבודים מיוחדים של הלמ"ס, דואל, התקבל ב-12 ביולי 2015.

⁸ שיעור הבלתי מועסקים מחושב מתוך המשתתפים בכוח העבודה.

⁹ נתונים בלתי ידועים או שאינם ניתנים לפרסום בשל מגבלות סטטיסטיות.

אוכלוסייה	מדד	ירושלים	צפון	חיפה	מרכז	תל אביב	דרום	סה"כ
גברים ערבים	שיעור השתתפות בכוח העבודה	68.1%	66.2%	65.7%	63.8%	73.7%	47.1%	64.3%
	שיעור תעסוקה	63.6%	61.7%	61.7%	59.5%	68.2%	42.1%	59.8%
	שיעור בלתי מועסקים ¹¹	6.6%	6.8%	6.2%	6.8%	- ¹²	10.6%	7%
	שיעור העובדים מחוץ לשוב המגורים ¹³	7.9%	68.6%	61.6%	59.5%	31.8%	49.9%	53.2%
סה"כ אוכלוסייה ערבית	שיעור השתתפות בכוח העבודה	40.7%	49%	49.5%	51.2%	67.2%	31.8%	46%
	שיעור תעסוקה	37.5%	45%	46.1%	48%	61.9%	28.9%	42.5%
	שיעור בלתי מועסקים ¹⁴	8%	8.1%	6.8%	6.3%	7.8%	9.1%	7.8%
	שיעור העובדים מחוץ לשוב המגורים ¹⁵	7.3%	59.6%	52.1%	52.4%	29.1%	44.5%	47.6%

מלוח 2 עולות, בין היתר, הנקודות הבאות :

- **שיעור ההשתתפות הנמוך ביותר בכוח העבודה, הן בקרב נשים ערביות והן בקרב גברים ערבים נרשם במחוז דרום (17.7% ו-47.1% בהתאמה). השיעור הגבוה ביותר נרשם במחוז תל-אביב (60.6% בקרב נשים ערביות ו-73.7% בקרב גברים ערבים).**
- הפער הגדול ביותר בשיעור ההשתתפות בכוח העבודה של נשים ערביות לעומת גברים ערבים נרשם במחוז ירושלים (פער של 54.1 נקודות האחוז). הפער הקטן ביותר נרשם במחוז תל אביב (13.1 נקודות האחוז).
- ככלל, קרוב למחצית מהמועסקים באוכלוסייה הערבית אשר לגביהם ידוע ישוב העבודה, מועסקים מחוץ לשוב מגוריהם (47.6%).

נתוני הלמ"ס מתוך הסקר החברתי לשנת 2013 מלמדים כי יותר ממחצית הנשים הערביות שאינן בכוח העבודה אך מעוניינות לעבוד דיווחו כי הסיבה העיקרית להיותן מחוץ לכוח העבודה היא הצורך לטפל בבני-משפחה או במשק הבית.¹⁶

מנתוני משרד הכלכלה לשנת 2010 עולה כי פערי התעסוקה בין נשים ערביות לנשים יהודיות מתבטאים גם בהיקף המשרה ובתפקידי הניהול: **שיעור הנשים הערביות אשר עובדות במשרה חלקית הוא 43.9%, לעומת 32.4% מהנשים היהודיות, ו-61% מהן עובדות במשרה חלקית שלא מרצון – לעומת 22.4%**

¹⁰ שיעור העובדים מחוץ לשוב מגורים מחושב מתוך סך המועסקים עבורם ידוע ישוב העבודה.

¹¹ שיעור הבלתי מועסקים מחושב מתוך המשתתפים בכוח העבודה.

¹² נתונים בלתי ידועים או שאינם ניתנים לפרסום בשל מגבלות סטטיסטיות.

¹³ שיעור העובדים מחוץ לשוב מגורים מחושב מתוך סך המועסקים עבורם ידוע ישוב העבודה.

¹⁴ שיעור הבלתי מועסקים מחושב מתוך המשתתפים בכוח העבודה.

¹⁵ שיעור העובדים מחוץ לשוב מגורים מחושב מתוך סך המועסקים עבורם ידוע ישוב העבודה.

¹⁶ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, [לקט נתונים מתוך הסקר החברתי 2013 בנושא תעסוקה](#), 14 בינואר 2015.

מהנשים היהודיות. כמו כן, שיעור הנשים הערביות המנהלות בכלל הנשים המועסקות (הן הערביות והן היהודיות) היה קטן – 1.1%, לעומת 5.4% מנהלות יהודיות. נציין כי אחד ההסברים האפשריים לשיעור הגדול של נשים ערביות אשר עובדות במשרה חלקית שלא מרצון הוא **שלנשים ערביות דרוש זמן רב יותר למצוא עבודה – 63.2 שבועות בממוצע, לעומת 25 שבועות בממוצע אצל נשים יהודיות.**¹⁷

מנתוני משרד הכלכלה עולה כי גילן הממוצע של **נשים ערביות שאינן בכוח העבודה** הוא 36.4 (לעומת 42.3 בקרב הנשים היהודיות). נוסף על כך, כ-73.5% מהנשים הערביות שאינן בכוח העבודה אינן בו בשל היותן עקרות בית ו-13.6% – בשל לימודים.

2. משלחי יד "נשיים" ופערי שכר

על פי נתוני הלמ"ס, משלחי היד העיקריים שבהם מועסקות נשים ערביות הם חינוך (34%) ושירותי בריאות, רווחה וסעד (כ-21%).¹⁸ אקדמאיות ערביות עוסקות בעיקר בתחום החינוך (כ-60%), בפקידות (כ-13%) ובמקצועות בתחום הרפואה (כ-11%).¹⁹

נתונים שונים מלמדים כי יש פערי שכר בין גברים לנשים. על-פי נתוני הלמ"ס, בשנת 2013 ההכנסה החודשית הממוצעת ברוטו מעבודה שכירה של גבר הייתה 10,683 ש"ח, והכנסתה של אישה – 7,280 ש"ח. כלומר הכנסת האישה הייתה 68% מהכנסת הגבר.²⁰

הגורמים לפערי השכר הם בין השאר ההבדלים במספר שעות העבודה הממוצע בשבוע. גברים שכירים עובדים בממוצע 45.8 שעות שבועיות, ואילו נשים שכירות עובדות 37.1 שעות.²¹ בחישוב השכר בעבור שעת עבודה הפער בין נשים לגברים מצטמצם מעט אך אינו נעלם: ההכנסה לשעה של אישה היא 85% מהכנסה לשעה של הגבר (גבר שכיר מרוויח 55.4 ש"ח לשעה בממוצע ואישה שכירה – 47.4 ש"ח בממוצע).²²

אשר **לפערי שכר במגזר הערבי**, מנתוני הלמ"ס עולה כי בשנת 2013 ההכנסה החודשית הממוצעת ברוטו של גבר שכיר במגזר הערבי הייתה 6,453 ש"ח, והכנסתה של אישה – 5,210 ש"ח. קרי, **הכנסת האישה הייתה כ-81% מהכנסת הגבר**. פער זה נובע, בין היתר, מההבדלים במספר שעות העבודה הממוצע בשבוע: גברים במגזר הערבי עובדים בממוצע 10.9 שעות בשבוע יותר מהנשים. **בהשוואת השכר לשעה עולה כי בשנת 2013 השכר של אישה ערבייה היה גבוה יותר משכרו של גבר ערבי ב-6.1%**, בין היתר, בשל השכלה גבוהה יותר של האישה (37.6 ש"ח בממוצע ו-35.3 ש"ח בממוצע, בהתאמה).²³

יש פערי שכר גם בקרב אוכלוסיית הנשים עצמה. למשל, **שכרן של נשים ערביות נמוך משל נשים יהודיות**; על-פי נתוני הלמ"ס, **בשנת 2013 השכר הממוצע החודשי (ברוטו) של נשים יהודיות היה גבוה**

¹⁷ משרד הכלכלה, [דיוקן האישה הערבייה העובדת](#), 2012.

¹⁸ הלמ"ס, שנתון סטטיסטי לישראל 2014, מס' 65, [לוח 12.12](#).

¹⁹ משרד הכלכלה, [דיוקן האישה הערבייה העובדת](#), 2012.

²⁰ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, [לקט נתונים לרגל יום האישה הבין-לאומי 2015](#), 4 במרס 2015. יצוין כי פערי שכר קיימים גם במגזר הציבורי. להרחבה ראו: משרד האוצר, אגף שכר והסכמי עבודה, [דין וחשבון על הוצאות השכר בשירות המדינה, בגופי הביטחון ובשירות בתי-הסוהר לשנת 2013](#), דצמבר 2014.

²¹ ש.ס.

²² ש.ס.

²³ ש.ס.

ב-45% משכרן של הנשים הערביות (7,555 ש"ח לעומת 5,210 ש"ח, בהתאמה). השכר הממוצע לשעת עבודה (ברוטו) של נשים יהודיות היה גבוה בכ-30% משכרן של הנשים הערביות (49 ש"ח לעומת 37.6 ש"ח, בהתאמה).²⁴ יצוין כי על-פי רוב, פערי השכר בין נשים ערביות לנשים יהודיות במגזר העסקי גדולים מפערי השכר בין שתי האוכלוסיות במגזר הציבורי.²⁵

3. תעסוקת נשים בדואיות במחוז דרום

כפי שצוין לעיל, מחקרים שונים מלמדים כי בתוך החברה הערבית מצב התעסוקה בקהילה הבדואית הוא הקשה מכולם ולכן פרק זה יתמקד בתעסוקת נשים בדואיות במחוז דרום. יצוין כי **הנתונים מבוססים על נתוני הלמ"ס והם אינם כוללים את כלל האוכלוסייה הבדואית בדרום אלא רק את רהט, חורה, כסיפה, לקיה, ערערה בנגב, שגב שלום ותל שבע**. כמו כן, בשל גודל האוכלוסייה הנבדקת ומספר מועט של מקרים בחלק מהקטגוריות, יש להיזהר מלהסיק מסקנות סטטיסטיות מובהקות. להלן לוח 3 המציג נתונים אודות שיעורי התעסוקה בקרב נשים בדואיות, נשים יהודיות וגברים בדואים במחוז דרום בישובים שנבדקו.

לוח 3 – שיעורי תעסוקה - נשים בדואיות, נשים יהודיות וגברים בדואים, מחוז דרום, 2014²⁶

גברים בדואים		נשים יהודיות		נשים בדואיות		מדד
בני 54-25	בני 64-18	בנות 54-25	בנות 64-18	בנות 54-25	בנות 64-18	
70.1%	64.7%	85.2%	78.7%	31.9%	25.1%	שיעור השתתפות בכוח העבודה
63.4%	56.4%	80.1%	73.5%	31.5%	23.7%	שיעור התעסוקה
³⁰ -	12.8%	6%	6.6%	²⁹ -	²⁸ -	שיעור הבלתי מועסקים בכוח העבודה ²⁷
29.9%	35.3%	14.8%	21.3%	68.1%	74.1%	לא בכוח העבודה

מהנתונים עולה כי בשנת 2014, במחוז דרום, שיעור הנשים הבדואיות המשתתפות בכוח העבודה, הן בגילאי 64-18 והן בגילאי התעסוקה העיקריים, נמוך משמעותית משיעור זה הן בקרב נשים יהודיות והן בקרב גברים בדואים. כך, שיעור ההשתתפות בכוח העבודה של נשים בדואיות בגילאי 64-18 במחוז דרום עמד על כ-25% לעומת כ-79% בקרב נשים יהודיות במחוז זה וכ-65% בקרב גברים בדואים. בהקשר זה יצוין כי, כפי שהוזכר לעיל, שיעור ההשתתפות של כלל הנשים ערביות בשנת 2014 היה 27.6%. יש להדגיש כי כאמור הנתונים אינם כוללים את כלל האוכלוסייה הבדואית בדרום, וניתן להניח

²⁴ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, [לקט נתונים לרגל יום האישה הבין-לאומי 2015](#), 4 במרס 2015.

²⁵ משרד הכלכלה, [דיוקן האישה הערבית העובדת](#), 2012.

²⁶ בשל מגבלות סטטיסטיות האוכלוסייה הבדואית נבדקה ברשויות הבאות בלבד: לרהט, חורה, כסיפה, לקיה, ערערה בנגב, שגב שלום, תל שבע. עיבודים מיוחדים של הלמ"ס, דואל, הועבר ב-9 ביולי 2015 וכן עיבודי מרכז המחקר והמידע של הכנסת לנתוני הלמ"ס.

²⁷ שיעור הבלתי מועסקים מחושב מתוך המשתתפים בכוח העבודה.

²⁸ לא ניתן לחשב בשל חוסר מקרים או בשל נתונים שאינם ידועים.

²⁹ לא ניתן לחשב בשל חוסר מקרים או בשל נתונים שאינם ידועים.

³⁰ לא ניתן לחשב בשל חוסר מקרים או בשל נתונים שאינם ידועים.

שהפער בין שיעור ההשתתפות בכוח העבודה של נשים בדואיות לשיעור ההשתתפות של קבוצות אחרות באוכלוסייה דוגמת נשים יהודיות וכלל הנשים הערביות הוא אף גדול מזה. נציין כי על-פי לוח 2 במסמך זה, שיעור הנשים הערביות במחוז דרום אשר השתתפו בכוח העבודה היה בשנת 2014 17.7%.

כ- 72% מקרב הנשים הבדואיות בדרום אשר מועסקות, עובדות במשרה מלאה. שיעור זה גבוה משיעור הנשים היהודיות המועסקות אשר מתגוררות במחוז דרום ועובדות במשרה מלאה (68.5%) אך נמוך משיעור הגברים הבדואים המועסקים אשר עובדים במשרה מלאה (88%).

מתוך המועסקים במחוז דרום בגילאי 18-64, כ-73% מהנשים הבדואיות עובדות מחוץ ליישוב המגורים לעומת 64% מהנשים היהודיות ו-47% מהגברים הבדואים.³¹ בין משלחי היד העיקריים שנשים בדואיות מועסקות בהם ניתן למנות 'משלח יד אקדמי' ו'עובדי מכירות ושירותים'.

4. חסמים בהשתלבות של נשים ערביות בשוק העבודה והמלצות

יש כמה הסברים לשיעורי ההשתתפות הנמוכים בכוח העבודה בקרב נשים ערביות: טיפול בילדים רבים בגיל צעיר יחסית; חוסר השכלה וכישורים מקצועיים מתאימים; נגישות תחבורתית לא מספקת למוקדי תעסוקה; מאפיינים תרבותיים; אפליית מעסיקים בלתי פורמלית; פערי מידע והכוונה תעסוקתית לא מספקת; שכר נמוך ואי-אכיפת חוקי עבודה.³² נתוני הלמ"ס לשנת 2011 מאששים את חשיבות ההשכלה: שיעור ההשתתפות בכוח העבודה בקרב נשים ערביות עולה במידה ניכרת ככל שעולה ההשכלה, מ-17% בקרב נשים שלמדו 9-12 שנים ל-67% בקרב נשים שלמדו 16 שנים או יותר.³³

רוב החוקרים תמימי דעים בנוגע לצעדים שיש לנקוט כדי להתגבר על החסמים ולהעלות את שיעור ההשתתפות של הנשים הערביות בכוח העבודה. ההמלצות העיקריות: הרחבת פעילותם של מרכזי הכוון תעסוקה, עידוד הנגישות הפיזית של מקומות עבודה, הקצאת שוברי הכשרה מקצועית, עידוד השלמת השכלה בכלל והשכלה גבוהה בפרט, סבסוד עלות הטיפול בילדים, הרחבת החקיקה נגד אפליה תעסוקתית ואכיפת חוקי עבודה.³⁴ יש לתת את הדעת על חשיבות עידוד הנגישות הפיזית של מקומות עבודה ויצירת מוקדי עבודה בתוך יישובים ערביים, שכן הגדלת שיעור העובדות הפוטנציאליות בלי לפעול להנגשת מקומות עבודה וליצירת מקומות עבודה סמוך למקום מגוריהן של נשים ערביות תקשה על שילובן במקומות עבודה.³⁵ בדוח הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי הוזכרו חלק מהמלצות אלו ונקבעו יעדים מספריים.³⁶ בין המלצות הוועדה ניתן למנות, בין היתר, פריסה ארצית של 22 מרכזי הכוונה ייעודיים עד לשנת 2015, אשר יספקו שירות במתווה עולה עד לכ-16,250 משתתפים מהמגזר הערבי בשנת 2016; הקצאת שוברי הכשרה מקצועית במתווה עולה של 1,000 שוברים בשנים 2013-2015 ו-

³¹ לא כולל את אלו שהניידות בעבודתם אינה ידועה. עיבודים מיוחדים של הלמ"ס, דואל, הועבר ב-9 ביולי 2015.

³² להרחבה בדבר החסמים העיקריים בשילוב נשים ערביות בשוק העבודה ראו: משרד הכלכלה, [הוועדה לבחינת מדיניות תעסוקה – דוח סופי](#), 3 ביוני 2010; דוח הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי, השקפה כללית ועיקרי המלצות, אוקטובר 2011; ערן ישיב וניצה (קלינר) קסיר, [נשים ערביות בשוק העבודה בישראל: מאפיינים וצעדי מדיניות](#), חטיבת המחקר בבנק ישראל, מרס 2012; משרד ראש הממשלה, הרשות לפיתוח כלכלי של המגזר הערבי, הדרוזי והצ'רקסי, [שילוב נשים בשוק העבודה](#), תאריך כניסה: 19 במרס 2013.

³³ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, [נשים וגברים 2011-1990](#), סטטיסטיקל 132, מרס 2013.

³⁴ להרחבה בנושא ראו: משרד הכלכלה, [הוועדה לבחינת מדיניות תעסוקה – דוח סופי](#), 3 ביוני 2010; ערן ישיב וניצה (קלינר) קסיר, [נשים ערביות בשוק העבודה בישראל: מאפיינים וצעדי מדיניות](#), חטיבת המחקר בבנק ישראל, מרס 2012.

³⁵ מרכז המחקר והמידע של הכנסת, [תוכניות ציבוריות להגדלת שיעור התעסוקה של נשים ערביות](#), כתבה אורלי אלמגור-לוטן, 10 בספטמבר 2009.

³⁶ דוח הוועדה לשינוי כלכלי-חברתי, השקפה כללית ועיקרי המלצות, אוקטובר 2011.

2,000 שוברים בשנת 2016; הרחבת התוכנית "אשת חיל", המספקת ליווי, העצמה והכוון תעסוקתי לנשים מהמגזר הערבי שאינן משתתפות בשוק העבודה, והפעלתה ב-36 יישובים חדשים, כך שתכלול 1,080 משתתפות חדשות בכל שנה; סבסוד מעונות יום לנשים העובדות במשרה חלקית במתווה עולה עד לכ-7,000 ילדים בשנת 2015; הרחבת מספר התלמידות במערכת החינוך הטכנולוגי ביותר מ-3,000 תלמידות בתוך חמש שנים; הפעלת תוכניות להשלמת השכלה והרחבת אכיפת חוקי עבודה כך שמספר המעסיקים הנבדקים בכל שנה יגדל פי-שלושה. על סמך **המלצות הוועדה קיבלה הממשלה, בינואר 2012, את החלטה מס' 4193 שעניינה הסרת החסמים העומדים בפני האוכלוסייה הערבית בהשתלבות בתעסוקה, מתוך התמקדות בנשים הערביות.**³⁷

גופים שונים עוסקים בהפעלת תוכניות לעידוד תעסוקת נשים ערביות ובהם הרשות לפיתוח כלכלי של המגזר הערבי, הדרוזי והצ'רקסי במשרד ראש הממשלה; הרשות לקידום מעמד האישה במשרד ראש הממשלה; משרד הכלכלה; משרד החינוך; גיוינט ישראל (ובהמשך תבת – תנופה בתעסוקה) ועוד. כמו כן, עמותות וארגונים רבים מפעילים תוכניות מסוג זה.

יצוין כי כדי להעריך את הצלחת כל תוכנית יש לבחון תחילה מהו שיעור הנשים אשר משתתפות בה בכלל הנשים שיכולות להשתתף בה ומהו שיעור הנשים המסיימות את התוכנית בכלל הנשים שהתחילו אותה. נתון חשוב נוסף הוא שיעור הנשים המשתלבות עם סיום התוכנית בשוק העבודה ומידת התמדתן בעבודה. כמו כן, מעניין לבחון את פרופיל האישה הבוחרת מלכתחילה להשתתף בתוכנית מבחינת השכלה, גיל, תפיסה תרבותית, מיומנויות עבודה וכדומה.

בברכה,

שלי מזרחי סימון

מרכז המחקר והמידע של הכנסת

אישור: שרון סופר, ראש צוות בכירה

³⁷ החלטת ממשלה מס' 4193, [הגדלת שיעור ההשתתפות בכוח העבודה ושיעור התעסוקה](#), 29 בינואר 2012.